

EDUCATIEF

PAKKET

ENSOR

VIERDE, VIJFDE & ZESDE LEERJAAR

MAAK KENNIS

MET HET WARE GELAAT

VAN DE MAN

MET DE VELE MASKERS

Beste leerkracht,

In 2024 is het 75 jaar geleden dat James Ensor overleed. Het Ensorjaar brengt een eerbetoon aan de Belgische grootmeester. In december 2023 startte het Ensorjaar in zijn geboortestad **Oostende** met een stadsfestival dat het ware gelaat van 'de man achter de maskers' laat zien. In september 2024 neemt **Antwerpen**, de stad met de grootste Ensorcollectie ter wereld, de fakkel over.

Voor het basisonderwijs en het secundair onderwijs ontwikkelde mu-zee-um vzw **lespakketten met informatieve en creatieve activiteiten**. Bij deze lespakketten komen verschillende categorieën van **onderwijsdoelen** aan bod. Bij bijna elke leeftijdsgroep starten we met **het samenstellen van een Ensorhoek**. Die verzameling van voorwerpen, boeken, prenten, ... wordt de inspiratieplek voor onze leerlingen. Doorheen het project wordt die ontdekkhoek telkens verder aangevuld.

De activiteiten worden helder en beknopt uitgelegd **voor de leerkracht** en **voor de leerlingen** zijn er printklare werk- en doepakketten. We moedigen de leerkrachten aan om zeker een bezoek te brengen aan het Ensorhuis, Mu.ZEE Oostende of mu.zee.um. Het **Ensorhuis** bestaat uit de authentieke woon- en werkplek van de kunstenaar. Verder zijn er nog

belevingsruimtes waarbij o.a. Ensors schilderijen tot leven worden gewekt en je een inkijk krijgt in het atelier van de grootmeester. Met *Rose, Rose, Rose à mes yeux, James Ensor en het stilleven in België 1830-1930* brengt **Mu.ZEE** de eerste tentoonstelling (nog tot 14.04.24) volledig gewijd aan de stillevens van Ensor. De tentoonstelling toont hoe Ensor het 19de-eeuwse stilleven interpreteert en verder doet evolueren. Er is ook werk te zien van voorlopers en tijdgenoten die dit genre uitdagen en vernieuwen. Bij de kunsteducatieve organisatie **mu-zee-um vzw** kan je altijd terecht voor rondleidingen en workshops 'op maat'. Ensor neemt een prominente rol in haar uitgebreid aanbod voor een bezoek aan Mu.ZEE of het Ensorhuis. Na of voor een een klasbezoek aan Mu.ZEE of het Ensorhuis kan je met de klas in mu-zee-um terecht in LABO voor een inspirerend Ensor-atelier! Het boek **'James Ensor' van Thaïs Vanderheyden** kan ook een bron van inspiratie zijn.

In het Ensorhuis, Mu.ZEE en mu.zee.um zijn er ervaren gidsen die alle leeftijden meenemen op een boeiende trip. Van plan **een rondleiding te boeken?** Dan stellen we voor om vooraf de verkennende activiteiten eerst uit te voeren als voorbereiding op je bezoek. Deel dit ook mee bij het boeken. De overige activiteiten zijn ideaal als naverwerking.

Campagnebeeld 'Rose, Rose, Rose à mes yeux, James Ensor en het stilleven in België 1830-1930' in MuZee Oostende

OVERZICHT ACTIVITEITEN

Activiteit 1. Opwarmer

Er gewerkt rond een affiche en een brief

Bijlages

p 5

p 6

Activiteit 2. Woordveld rond 11 thema's

Vanuit deze opwarmer ontstaat een woordveld waarin doorheen het project de 11 thema's die bij Ensor horen worden uitgewerkt

Bijlages

p 9

p 10

Activiteit 3. Twee mogelijkheden als extra startmoment

Leerlingen kunnen een atelier van een echte kunstenaar bezoeken of een bezoek brengen aan het Ensorhuis of aan Mu.ZEE. Dit is geen noodzakelijke schakel in het project, maar het verrijkt het project wel. Let wel: het atelierbezoek of het bezoek aan het Ensorhuis of Mu.ZEE komt best onmiddellijk na deel 1 (opwarmer) en deel 2 (woordveld). Bespreek zeker met de gidsen hoe jullie project verloopt, wat aan bod komt, welke hun aandachtspunten tijdens de rondleiding kunnen zijn.

p 12

Activiteit 4. De Ensorhoek

We stellen met de kinderen een Ensorhoek in de klas samen met voorwerpen, bijlages van schilderijen uit dit project, boeken en materiaal die kinderen verwerkten in de loop van het project.

p 14

Activiteit 5. Kinderen presenteren de 11 thema's aan elkaar

Kinderen gaan per duo elk een of twee thema's uitwerken en maken hier een presentatie van. Ondertussen groeit ons woordveld en onze Ensorhoek

Bijlages

p 15

p 17

Activiteit 6. Muzische activiteiten - een keuzelijst

Waaruit jij als leerkracht kan kiezen.

Bijlages

p 29

p 33

Activiteit 7. De Baden van Oostende

De kinderen maken hun eigen versie van De Baden van Oostende

Bijlages

p 45

p 48

Activiteit 8. Evaluatieblad

p 51

Activiteit 9. Doelstellingen

p 53

Activiteit 1. Opwarmer

EEN POSTER

In de klas hangt een poster naar keuze van James Ensor. Er ontstaat een klasgesprek hierrond. „Wat weten jullie over Ensor 2024? Kennen jullie deze persoon? Wat doet hij? Waarom een affiche? Wat zouden jullie willen weten? Wanneer leefde hij? Waar leefde hij? Een schilder? Wat heeft hij geschilderd? Is hij getrouwd? Kinderen? Hoe schilderde hij?”

EEN BRIEF VAN DE BURGEMEESTER

Leerkracht vertelt dat hij een brief kreeg van de burgemeester van Oostende en die had het ook over deze James Ensor. Leerkracht leest de brief voor. (Zie bijlage 8). Leerkracht vraagt aan de leerlingen of ze zin hebben rond deze bijzondere figuur in de klas te werken.

Bijlagen
Activiteit 1.
Opwarmer

Ensor
2024 OOSTENDE
ANTWERPEN

BRIEF VAN DE BURGEMEESTER

Dag lieve vrienden,

In 2024 is het 75 jaar geleden dat kunstenaar James Ensor overleed in Oostende, de stad waar hij zijn hele leven woonde en werkte. Daarom zet Oostende negen maanden een van onze belangrijkste kunstenaars van het land en de wereld in de kijker.

Het startschot voor Ensor 2024 werd gegeven op 15 december 2023 met de prachtige tentoonstelling in Mu.ZEE. Een tentoonstelling over de stillevenen die Ensor schilderde.

Maar dat is niet alles. Bijna het hele jaar door zal er heel wat te doen zijn om Ensor in de bloemetjes te zetten. Tentoonstellingen, muziek, dans, theater, film, noem maar op.

Het zou ook fijn zijn als kinderen en jongeren konden kennismaken met deze beroemde kunstenaar. Hebben jullie daar zin in? Ja? Wel, dat zou ik fantastisch vinden.

Jullie ontvingen een lesmap met veel leuke activiteiten rond deze James. Op die manier leren jullie wat over het leven en werk van hem en zetten jullie Ensor ook in de bloemetjes.

Veel succes,

Bart Tommelein,

Burgemeester van Oostende

Activiteit 2. Woordveld rond de 11 thema's

Naast de poster komt een groot silhouet van Ensor te hangen. Daarin verzamelt de leerkracht enkele woorden die bij de opwarmer zijn gevallen. Probeer de woorden nu al te groeperen rond de 11 thema's die aan bod komen tijdens ons project. Probeer de thema's niet zichtbaar te houden voor de leerlingen, enkel zichtbaar voor jou als geheugensteuntje. Dit woordveld kan gedurende het hele project blijven groeien.

Oostende

Kleuren

Les volgen

Licht

Winkel

Maskers & carnaval

Zelfportretten

Kritiek en spot

Atelier

Bekend

Stilleven

Bijlagen
Activiteit 2.
Woordveld rond de 11 thema's

Activiteit 3. Twee mogelijkheden als extra startmoment

EEN BEZOEK AAN EEN TENTOONSTELLING

In 2024 is het 75 jaar geleden dat James Ensor (1860-1949) in Oostende overleed en dat is aanleiding voor een groot stadsfestival. Tijdens Ensor 2024 zal de stad Oostende negen maanden lang de kunstenaar James Ensor in de kijker zetten. Vanaf december 2023 tot september 2024 zullen tentoonstellingen in Mu.ZEE, het James Ensorhuis en de Venetiaanse Gaanderijen volledig in het kader van de schilder staan. Daarnaast zullen er over het jaar gespreid ook tal van andere activiteiten zijn, waar creatieve ideeën nog steeds voor kunnen ingediend worden. Het programma bestaat uit twee grote pijlers: de unieke expo's in de Oostendse musea en een verzameling aan activiteiten doorheen het jaar onder de naam Baden van Oostende.

Meer info op: ensor24.be

TENTOONSTELLINGEN

Met *Rose, Rose, Rose, à mes yeux!* James Ensor en het stilleven in België 1830-1930 brengt **Mu.ZEE** de eerste tentoonstelling (nog tot 14.04.24) ooit volledig gewijd aan de stilleven van Ensor. De tentoonstelling toont hoe Ensor het 19de-eeuwse stilleven interpreteert en verder doet evolueren, hoe hij met het onderwerp doorheen zijn carrière experimenteert en hoe hij en enkele voorlopers en tijdgenoten dit traditionele genre uitdagen en vernieuwen.

Tijdens Ensor 2024 zullen er in het **James Ensorhuis** drie tijdelijke expo's lopen. Eerst pakt het uit met *Zelfportretten* (21.03.24 – 16.06.24). Het zelfportret is bij Ensor van essentieel belang en neemt een bijzondere plaats in binnen zijn oeuvre. Tijdens de zomermaanden wordt een documentaire getoond rond Ensors schilderij *De blijde intrede van Christus* (27.06.24 – 01.09.24). In de tweede jaarhelft loopt *Satire, Parodie, Pastiche* (19.09 -12.01.25). Nogal wat werken van Ensor bevatten immers humor en karikaturen.

Het **Fort Napoleon** organiseert in het Ensorjaar een unieke familietentoonstelling over de kunstenaar, gebaseerd op een kinderboek rond Ensor (16.12.23 tot 14.04.24).

De Dienst Cultuur zal tijdens de zomer van 2024 een tentoonstelling organiseren in de **Venetiaanse Gaanderijen**, met als thema *Oostende, Ensors denkbeeldige paradijs* (29.06.24 tot 27.10.24). Oostende is een stad die Ensor inspireert. Maar als zijn 'denkbeeldige paradijs' bedreigd wordt, ontwaakt de activist in Ensor, die de afbraak van het duinenkerkje in Mariakerke verhindert en de duinen of de oude handelsdoppen wil beschermen.

EEN BEZOEK AAN EEN ATELIER VAN EEN ECHTE KUNSTENAAR

DE IDEALE FORMULE

Het hoeft niet noodzakelijk een schildersatelier te zijn. Dat mag ook de werkplaats zijn van een beeldhouwer, keramist, textielkunstenaar of fotograaf. Zo een atelier vind je onder andere via <https://beeld.be/nl/werken-kunstenaars>. Maar ook ouders van de kinderen, de plaatselijke cultuurdienst of een oproep op Facebook opent deuren.

1. Stappen vooraf

- Het kan fijn zijn als de kunstenaar vooraf een brief, een foto of kort filmpje doorstuurt naar de klas waarbij hij vertelt dat hij uitkijkt naar het bezoek.
- Maak aan de kinderen vooraf duidelijk wat een atelier is: een plek waar de kunstenaar werkt, maar ook nadenkt, probeert. Misschien toon je al enkele foto's van de plek of maakte je een filmpje.
- Verzamel en noteer vooraf vragen die kinderen willen stellen.
- Aanvullend op de vragen van de kinderen heb je zelf nog wat items in gedachten: hoeveel tijd brengt hij/zij door in zijn atelier, gaat hij/zij iedere dag, stilte of muziek, hoe belangrijk is licht, hoe wordt er gewerkt, ontvang je bezoek?

2. Het bezoek zelf

- De kunstenaar verwelkomt de groep, geeft een rondleiding, legt uit hoe hij/zij werkt.
- Kinderen stellen vragen die werden voorbereid.
- Kinderen kunnen ook foto's nemen van het atelier.
- Leerkracht vult nog aan.
- Bedanking. Misschien hebben de kinderen wel een cadeautje gemaakt voor de kunstenaar?

3. Nagesprek

- Wat is hen bijgebleven?
- Leerkracht tekent bij het Ensorprofiel ervaringen op van de kinderen.

OOK EEN GOEIE FORMULE

Je laat een kunstenaar zelf naar de klas komen. Die heeft materiaal mee en foto's van zijn atelier en hoe hij werkt. De rest van de stappen kunnen zo goed als aangehouden blijven.

Activiteit 4. De Ensorhoek

In de klas richten we een Ensorhoek in. De leerkracht kan een start maken met een boek op de tafel te leggen, een masker of een kopie van een schilderij op te hangen. Bedoeling is dat de kinderen deze hoek doorheen het project zelf gaan aanvullen. Inspirerend voor de Ensorhoek: een eventueel bezoek aan een tentoonstelling, een eventueel bezoek aan een atelier, materiaal dat aan bod komt tijdens de eerste brainstorm, kopies van de bijlages die tijdens het project werden getoond, resultaten van de kinderen uit activiteit 5 (presentatie thema's) en activiteit 6 (muzische activiteiten rond Ensor). Maar het kan net zo goed een verhaal of prent zijn van een oma van een van de kinderen uit je klas die Ensor nog ontmoet heeft toen ze nog een kind was.

Wat allemaal in de Ensorhoek kan...

Kunstboeken over Ensor	Foto's van tentoonstellingen	Foto's van het atelierbezoek	Maquette van schip
Foto's over Ensor	Koralen	Fruit voor stilleven	Zeester
Kopie van schilderijen	Beeldjes	Schedel	Foto's van het oude Oostende
Affiche	Chinese vaas	Buishoed	Mooie fles
Profielen met woordveld	Andere chinoiserieën	Opgezet dier	Mooi glas
Maskers	Schelpen	Kistje	Schilderspalet
Bloemen	Verftubes	Schildersezel	enzovoort...

Activiteit 5. Kinderen presenteren de 11 thema's aan elkaar

LESTIJD 1

THEMA'S KIEZEN

Leerlingen kiezen per duo twee thema's uit die hen interesseren. Om alle 11 thema's aan bod te laten komen zullen kinderen soms per drie twee thema's moeten kiezen. Bedoeling is dat er goed kan worden samengewerkt.

De 11 thema's zijn:

- Oostende in de tijd van Ensor
- Ensor volgt les in Brussel maar verlaat de school
- Zijn moeder heeft een winkel met souvenirs
- Ensor schildert vaak zelfportretten
- Het atelier van de meester
- Van donkere naar lichte kleuren
- Een voorliefde voor stillevens
- Maskers en carnaval
- Toveraar met kleuren
- Nooit vies van een grapje
- Beroemd van Tokyo tot New York

BRONNEN RAADPLEGEN

Indien de leerlingen al vertrouwd zijn met opzoekwerk op hun chromebook of laptop dan weten leerkracht en leerlingen wel de stappen om tot een goed eindresultaat bij het opzoekwerk te komen. Indien de kinderen niet zo vertrouwd zijn met het omgaan met media raadplegen ze de themafiches (bijlages vanaf p 17). Maar uiteindelijk zijn de themafiches voor iedereen geschikt.

LESTIJD 2

Na het opzoekwerk en het lezen van teksten beslissen de kinderen in hun groepje (per twee of per drie) hoe ze hun thema aan de klas zullen voorstellen.

Afspraak vooraf: kinderen krijgen elk 4 to 5 minuten om hun thema voor te stellen. Ze kunnen dit vertellend doen. Maar ze worden aangemoedigd om dit op een originele manier te doen.

Er is keuze:

- o ze brengen een interview: Ensor en de interviewer
- o ze gebruiken materiaal: foto's, schilderijen en/of voorwerpen
- o ze demonstreren alsof ze in het atelier van Ensor stonden
- o ze maken tekeningen (met tekstballonnen of niet)
- o ze maken een collage
- o of een affiche die de hele inhoud van hun presentatie samenvat
- o ze spelen een stukje poppenkast
- o een kort audiofragment van Ensor laten beluisteren
- o een kort videofragment van Ensor laten bekijken en ondertussen vertellen
- o een gedicht waarin de inhoud verwerkt zit
- o de tentoonstelling verder opbouwen en ondertussen vertellen
- o een tiktokfilmpje
- o een filmpje
- o een kort hoorspel
- o voor de oudsten die ermee vertrouwd zijn, een powerpoint

LESTIJD 3

De presentaties. Elk vier tot vijf minuten. Hangt af hoeveel tijd je als leerkracht hieraan wil besteden. Achteraf geeft elk groepje zichzelf punten op tien. Vijf over de inhoud en vijf over de originaliteit van de presentatie. Eventueel kan de leerkracht deze punten nog wat bijsturen.

Bijlagen

Activiteit 5.

Kinderen presenteren de 11 thema's aan elkaar

OOSTENDE

James Ensor, Visserspaar, rond 1873 en 1875, Mu.ZEE

James Ensor (1860-1949) is een grootheid in de moderne kunsten. Zijn naam klinkt ook vandaag nog als een klok. Er zijn zo'n 850 werken van hem bekend. Een groot deel van de inspiratie voor zijn schilderijen en tekeningen haalde hij uit zijn stad waar hij bijna zijn hele leven woonde, Oostende.

De kleine James groeide op in het winkeltje van zijn ouders, oom en tante. Daar verkochten ze souvenirs, schelpen, Chinese vazen en allerlei snuisterijen zoals carnavalsmaskers.

In het huis in de Vlaanderenstraat, waar nu het James Ensorhuis is, verbleef hij de laatste 30 jaar van zijn leven.

Oostende had een grote invloed op het leven en werk van James Ensor. Als echte Oostendenaar vond Ensor ideeën voor zijn werken in de stad, de gebouwen, de mensen, de haven. Kortom alles wat leefde in de kuststad. Hij werd ook sterk beïnvloed door de sfeer van carnaval. Gemaskerde mensen en stoeten kwamen vaak voor in zijn kunstwerken.

Hij was best trots dat hij van Oostende was. Toch voelde hij zich vaak een buitenbeentje en wat uitgesloten door de Oostendenaars. Zelfs door de andere artiesten uit zijn tijd. Zijn nieuwe stijl en gedurfde onderwerpen werden niet altijd begrepen of gewaardeerd. Toch bleef hij zijn hele leven in Oostende wonen en werken, waar hij een atelier had.

LES VOLGEN

James Ensor, Maskers bekijken een zwarte goochelaar, ca. 1878-1879, Privé-verzameling

James Ensor (1860-1949) is nog maar 15 jaar wanneer hij met verf, penseel en stukken karton de duinen intrekt en de natuur schildert. Toen al valt hem het licht op. Het licht aan de kust, de lucht, de zon die door de wolken schijnt. Hij vindt het heel bijzonder en dat zal hij zijn hele leven lang vinden. Iedereen uit de omgeving van de jonge Ensor vindt dat hij naar de tekenschool moet. Dat wordt de kunstacademie in Brussel. Daar wordt hij bewonderd voor zijn tekentalent. Maar over zijn schilderijen zijn de leraars minder tevreden. Ensor moet onder andere naar levend model tekenen. Zoals op het schilderij hierboven. Hij heeft meer zin om andere dingen te schilderen. Hij wil vooral zijn ding doen, maar dat vinden de leraars niet altijd fijn. Wat ontgoocheld in de school beslist Ensor na drie jaren academie om zijn eigen fantasie te volgen. Ensor keert terug naar Oostende op zoek naar het licht, de bijzondere kleuren en zijn dingen die hij wel wil laten zien.

DE WINKEL

James Ensor, Stilleven met Chinoiserieën, 1906, KMSKA of Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen

James Ensor is de zoon van een Engelse vader en een Belgische moeder. Zijn familie heeft een eigen souvenirwinkel in Oostende en verhuurt kamers aan zomergasten. Ze verkochten er porselein, schelpen, Chinese vazen, opgezette dieren en met carnaval ook maskers. Tijdens de drukke zomermaanden hielp James mee in de souvenirwinkel van zijn ouders. Wanneer het even kon, nam hij een schetsboek en tekende hij de mensen op straat of die de winkel bezochten. Of hij schetste zijn familie en de voorwerpen in zijn eigen huis.

James zag graag de voorwerpen uit het Verre Oosten: theepotten uit Korea, Chinese vazen, Japanse waaiers. Hij hield van de felle kleuren in deze voorwerpen.

HET ZELFPORTRET

James Ensor, Ensor met de bloemenhoed, 1883, Mu.ZEE

James Ensor schilderde en tekende veel zelfportretten. Het bekendste zelfportret is wellicht wel 'Ensor met de bloemenhoed'. Eerst was dit bedoeld als een heel serieus zelfportret van de kunstenaar die zich naar je toe draait en je recht in de ogen aankijkt. James Ensor was 23 jaar op dat moment. Het krullende snorretje en de kleurige bloemenhoed met de lange paarse pluim schilderde hij er pas tien jaar later bij. Een grapje van de kunstenaar.

ZIJN ATELIER

Anoniem, James Ensor in zijn atelier, 1900, Collectie Mu.ZEE bibliotheek Oostende – Stad Oostende

Ensor schilderde, toen hij jong was, op een zolder van het huis waar hij eerst woonde. Toen hij verhuisde naar het mooie herenhuis in de Vlaanderenstraat schilderde hij meer in het salon. Daar kwamen zijn vrienden langs, maar ook mensen die zijn schilderijen en prenten wilden kopen. Ensor schilderde veel en vlug. En alle schilderijen kwamen aan de muren te hangen. Maar hij had al snel plaats te kort. Gelukkig verkocht hij ook wat werk.

Zijn werk bleef soms lange tijd in zijn atelier liggen. Hierdoor kon hij nog wat blijven werken aan zijn schilderijen. Het werk rechts had hij in Brussel geschilderd. Toen het bij hem thuis in Oostende stond, schilderde hij er later nog makers bij. Zie je ze rechts?

James Ensor, Maskers bekijken een zwarte goochelaar, ca. 1878-1879, Privé-verzameling

HET LICHT

James Ensor, Adam en Eva uit het paradijs verjaagd, 1887, KMSKA

In het schilderij hierboven 'Adam en Eva uit het paradijs verjaagd' zien we hoe Ensor met licht kan spelen. In het werk kun je Adam en Eva nauwelijks herkennen. Alle aandacht gaat naar het licht. Zijn het zonnestralen? Bliksemschichten?

STILLEVEN

Tijdens de drukke zomermaanden hielp James Ensor in de winkel van zijn ouders. Wanneer het even rustig was, nam hij een schetsboek en tekende hij de vele voorwerpen in zijn huis of in de winkel, zoals een kast, een vaas of een kopje koffie. Alles tekende hij over en naast elkaar. Soms koos hij voor een detail.

De voorwerpen schilderde hij heel vaak in een duister licht.

In het begin gaat zijn aandacht voor de stillevens vooral naar alledaagse dingen zoals groenten, bloemen, vlees en vis. Of schelpen en de oosterse voorwerpen uit de winkel van zijn moeder. Later gaat de kunstenaar meer op zoek naar vreemde en grootse voorwerpen voor zijn stillevens. Altijd blijven vorm, kleur en licht kloppen. Maar zijn stillevens zijn nu meer dromen.

James Ensor, De rog, 1892, KMSKB of Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Brussel

James Ensor, Stilleven met chinoiserieën, 1906-1907, KMSKA

MASKERS

James Ensor, Maskers en de dood, zonder datum, Museum voor Moderne en Hedendaagse Kunst Luik

Maskers, geraamtes en fantasiefiguren komen vaak voor in de kunstwerken van James Ensor. Ideetjes voor deze vreemde onderwerpen vindt hij in de souvenirwinkel van zijn familie. Zijn huis en atelier staan en hangen vol met carnavalsmaskers, schelpen, opgezette dieren en schedels. Maar ook de Oostendse carnavalsoptochten en het jaarlijkse carnavalsbal geven de kunstenaar ideetjes. Waarom die maskers?

Zijn ze bedoeld als grap? Want maskers en carnaval zijn best vrolijk. Is het voor hem een manier om met veel kleur te werken? Of wil hij tonen dat maskers ook iets griezeligs hebben? Of is het een manier om te spotten met mensen? Alle redenen hierboven zijn juist. Voor Ensor was het masker ook een manier voor mensen om zich te verbergen, om niet eerlijk te zijn.

KLEUREN

James Ensor, *Gezicht op Mariakerke*, 1901, Mu.ZEE

Toen Ensor pas begon te schilderen waren zijn kleuren vrij donker. Later koos hij meer kleuren die levendig en vrolijk waren. Zoals hier op het schilderij van een kerkje in Mariakerke. Kijk maar eens naar de lucht. Te vrolijk, te veel kleur, vonden veel mensen. Maar die mensen vond Ensor zelf heel saai. En hij bleef toch maar zijn zin doen.

Kijk maar eens naar al die kleuren in de lucht of in het gras. Wonderlijk.

KRITIEK EN SPOT

James Ensor, Ensor en de gevaarlijke koks, 1896, Privé-verzameling

Ensor lacht graag met vrienden of mensen die hem niet graag hebben. Ook met koningen, keizers en belangrijke mensen zoals dokters, advocaten en politiciers lacht hij.

Ensor zal zijn hele leven blijven spotten met de deftige burgerij. Zo zet hij de rijkelui letterlijk en figuurlijk in hun blootje in het schilderij 'De baden van Oostende'.

In het werk 'Ensor en de gevaarlijke koks' heeft een van die deftige heren het hoofd van Ensor op een schotel. Wellicht niet een van de beste vrienden van de kunstschilder.

BEKEND DANKZIJ 'DE INTREDE'

Wandtapijt *De Intrede*, Ensorhuis

James Ensor is nog geen dertig jaar oud wanneer hij het meesterwerk *De intrede van Christus in Brussel* in 1889 schildert. Het doek is zo groot dat het jarenlang opgerold in zijn atelier blijft liggen. Pas wanneer Ensor verhuist, wordt het opgespannen en krijgt het schilderij een plaats in het Blauwe Salon. Iedereen vindt het werk fantastisch.

Op het doek is een massa te zien die Christus, zittend op een ezel, toejuicht. Het hele werk staat vol met maskers en duizenden figuren. Het is dit werk dat ervoor gezorgd heeft dat Ensor heel bekend werd. Vele grote kunstenaars uit binnen- en buitenland bezoeken de oude Ensor in Oostende. Hij verwelkomt ze in zijn Blauw Salon.

De Intrede hangt nu in het Getty Museum in Los Angeles, Amerika. Gelukkig werd er een wandtapijt van gemaakt. Dat hangt nu in het Ensorhuis.

Activiteit 6. Muzische activiteiten - een keuzelijst

Hieronder volgt een keuzelijst van muzische activiteiten. Bij elke activiteit een, twee of drie sterren.

Makkelijk uit te voeren met weinig uitleg en weinig materiaal

Best ok in uitvoering, wat materiaal en uitleg nodig

Iets moeilijker voor de kinderen. Toch wat uitleg en materiaal nodig.

Keuze te over. Je kunt ook de kinderen laten kiezen: een groepje gaat voor drama, kinderen die liever willen tekenen, kiezen voor beeld. Enzovoort.

DRAMA

Een **SCHILDERIJ OF FOTO ALS UITGANGSPUNT** nemen voor een kort toneelstukje

Een **TABLEAU VIVANT** maken. Kinderen verkleden zich zoals op het schilderij. Ze voeren een toneelstukje op en eindigen in een 'freeze', een standbeeld zoals op het schilderij. Het kan ook omgekeerd. De kinderen starten vanuit de 'freeze' met kledij en masker en starten dan pas hun theaterstukje.

BEELD tweedimensionaal

LICHT EN DONKER

Een eigen versie van dit schilderij maken, maar dan wel badend in het zonlicht en heel licht van kleuren.

STILLEVEN

Kinderen halen uit de Ensorhoek een paar voorwerpen en maken hier hun eigen stilleven van. We letten erop dat de voorwerpen ook voor en achter elkaar staan.

MASKERS OP EEN RIJ

- ☆ Kinderen maken hun eigen versie van een rij verklede personages met maskers. Eventueel wordt het een collage van uitgeknipte figuren en getekende figuren.

HUMOR

- ☆ Ensor hield ook van grapjes in zijn kunst. Hij beeldde zich vaak uit als een dier. In welk dier zie je jezelf veranderen? Je mag het werk eventueel met zijn tweeën maken. Naast jou een klasgenoot, ook in een dier veranderd.

EEN SCHILDERIJ NAAR LEVEND MODEL

- ☆ Leerlingen werken per twee. De ene keer tekent de ene leerling zijn klasgenoot die - mooi onbeweeglijk - model staat. Dan verwisselen ze de rollen.

EEN ZELFPORTRET TERWIJL JE AAN HET SCHILDEREN BENT.

- ☆ Zittend of staand, het maakt niet uit. Maak een portret van jezelf als artiest.

NOG EEN ZELFPORTRET

- ☆ Maar deze keer met kleurrijke hoed zoals Ensor op had. Een spiegel helpt.

MIJN FAVORIETE PLEKJE

- ☆ Voor Ensor was Oostende zijn lievelingsplek. Hij schilderde vaak de stad met zijn haven, vissersboten, huizen, weiden met molens en huisjes. Teken jouw favoriete plek. Dat kan een plaats zijn die je bezocht op reis of een plaats in de stad. Je mag gebruik maken van een bestaande of te nemen foto. Je schilderij mag best de felle of lichte kleuren hebben die zo typisch zijn voor de latere periode van Ensor.

BEELD driedimensionaal

★ MASKERS

- ★ Maskers maken uit papier maché. Hiermee kan een maskerspel (zie drama) worden gespeeld
- ★

★ EEN ENSORHOED MAKEN, OPZETTEN EN EEN SELFIE MEE MAKEN

Krantenpapier of inpakpapier over het hoofd trekken en vastmaken met tape. Rand van hoed vast nieten. Hoed versieren met papieren bloemen.

SCHRIJVEN

★ EEN GEDICHT SCHRIJVEN BIJ EEN SCHILDERIJ.

Dat kan bijvoorbeeld een 'Elfje' zijn. Een elfje moet uit elf woorden en vijf regels bestaan. Op de eerste regel van een elfje staat slechts één woord. Op de tweede regel staan twee woorden, op de derde regel drie woorden, op de vierde regel vier woorden en op de vijfde regel staat weer één woord. De laatste regel moet het gedicht samenvatten in één woord. Denk dus goed na over die laatste regel. Als je nu al die woorden bij elkaar optelt, zul je zien dat je precies elf woorden hebt.

KIJKEN
NAAR MEZELF
OOK NAAR JOU
HET MAG BEST GEK
KNIPOOG

EEN DROOMVERHAAL SCHRIJVEN BIJ EEN SCHILDERIJ

De kinderen kunnen zich volledig op hun fantasie laten meevoeren. Het hoeft allemaal niet mogelijk te zijn. Hoe is die ene badkoets er gekomen? Nu is er niemand. Zaten er mensen of andere wezens in de badkoets? En wat gebeurt er dan?

EEN RECENSIE SCHRIJVEN

De kinderen hebben nu al een aantal schilderijen van Ensor gezien en er informatie bij gekregen. Maar wat vinden ze nu zelf van het schilderij? Kunnen ze uitleggen welke gevoelens het bij hen oproept en waarom? Laat ze eerst in drie zinnen starten met een korte beschrijving van het schilderij om dan over te gaan naar de bespreking, wat het schilderij voor hen oproept.

EEN VERHAAL BEDENKEN WAARBIJ EEN SCHILDERIJ DE START OF HET EINDE IS

Deze fantasiefoto kan bijvoorbeeld zowel een start als een eindpunt zijn van een verhaal. Maar ook een schilderij van Ensor kan perfect hiervoor dienen.

Bijlagen

Activiteit 6.

Muzische activiteiten - een keuzelijst

Ensom bekijkt zijn maskers

James Ensor, Ensor en de gevaarlijke koks, 1896, Prive-verzameling

James Ensor, *De intrige*, 1890, KMSKA

James Ensor, *Namiddag in Oostende*, 1881, KMSKA

James Ensor, *Maskers en schaaldieren*, 1891, KMSKA

James Ensor, Zonderlinge insecten, 1888, KMKG

James Ensor, *Maskers bekijken een zwarte goochelaar*, ca. 1878-1879, Privé

Anoniem, Ensor in zijn atelier in het ouderlijke huis, 1896-1897, collectie Mu.ZEE

James Ensor, Ensor met bloemenhoed, 1883, Mu.ZEE

James Ensor, Haven van Oostende, 1900, KMSKA

Ensor2024

James Ensor, *Badkoets op het strand*, 1876, KMSKA

Activiteit 7. Muzische activiteit met de klas

DE BADEN VAN OOSTENDE OF DE BADEN VAN ONZE KLAS

Lesdoelen: Zie pagina 53.

- Materiaal:**
- o Grote kopie zeker minimum A3, maar liefst een A2 – kostprijs bij een planafdruk of goed kopiecenter is tussen €10 en €18. Alleen het linkergedeelte van het werk en de lucht met de zon wordt behouden
  - o De poster van 'Baden van Oostende' is ook te koop in de museumshop van Mu.ZEE. Daar kan het linker gedeelte en de zon van behouden blijven. De rest vullen de kinderen op.
  - o Maar een blanco blad (A2 – keerzijde van een affiche) kan ook. Dan moeten kinderen wel alles tekenen.
  - o Stiften op basis van alcohol (liefst de donkere kleuren)

Lesverloop: 1.VERHAAL BIJ HET SCHILDERIJ

Leerkracht vertelt wat het verhaal is achter 'De baden van Oostende'

2.KINDEREN BEKIJKEN HET SCHILDERIJ IN DETAIL

3. OPDRACHT We maken met de klas een eigen versie van het werk met figuren uit het leven van nu.

4. KINDEREN SCHETSEN HUN FIGUREN

5.TEKENEN MET STIFT

6.SAMEN BESPREKEN

1. Verhaal bij het schilderij

Leg vooraf uit wat een ets als druktechniek precies is. Niet zo eenvoudig. Misschien moet je het gewoon houden bij 'een druktechniek'.

Op deze ingekleurde ets geeft Ensor zijn idee weer hoe het er in zijn tijd aan toeging bij het baden in de zee. Links staat een groot aantal badkoetsen, die men kon huren en waarin men zich kon omkleeden. Nadat een koetsier het paard voor de koets had gespannen, reed hij de wagen het water in. Was men daar aangekomen en was de trap uitgezet, dan sloeg de koetsier met zijn zweep op het dak. Dat was het teken dat de gasten de badkoets konden verlaten. Wie er dan uit zo'n badkoets verscheen, daar kon je wel eens hard om lachen. Dik, dun, oud, jong. Maar meestal mensen met wat geld want niet iedereen kon zomaar een badkoets huren. Iedereen zat in het water in vooral gestreepte badpakken waarmee ze van kop tot teen gekleed waren. Want veel bloot vel, dat mocht niet gezien worden in die tijd.

Voor de gewone mensen van Oostende was zo een badkoets huren veel te duur. Zij stonden liever op de uitkijk op het strand. Daar konden ze zich amuseren met al dat sjiek volk dat niet gewoon was om in de zee te zitten. Ensor, ook een inwoner van Oostende, deed daar graag nog een schepje bovenop. Ook hij lachte graag met dat deftige volk dat zich naar de zee liet voeren. De figuren die hij tekende werden dan ook door de kunstenaar extra belachelijk gemaakt. Dik werd heel dik, dun werd graatmager. En natuurlijk moest er voor Ensor een stukje bloot bij. Let vooral goed op wie er allemaal in het water zit en wat ze doen. En kijk ook eens wie er allemaal links en vooraan zit te kijken en te lachen met de badgasten. Iemand van het leger houdt een oogje in het zeil. En de priester helemaal vooraan wil het allemaal wel heel goed bekijken. Herken je nog mensen? Wat zouden zij over de badgasten denken? Zie je ook Ensor zelf. Hij heeft een gestreept badpak aan en heeft een verrekijker om de badgasten heel goed te observeren.

2. Kinderen bekijken het schilderij

Als de kinderen voldoende dicht bij de poster staan of zelf op de prent (bijlage 50) of via Chromebook het schilderij in detail kunnen bekijken, zullen ze verrast zijn van het grappige, gedetailleerde werk van Ensor.

Maak meteen duidelijk dat wat vooraan staat, groter is afgebeeld dan de figuren die achteraan te zien zijn. Wat in de verte staat of zwemt valt heel klein uit.

3. Opdracht

De leerlingen bedenken nu zelf enkele grappige figuren of figuren die zich in een grappige situatie in zee bevinden. Vooral dat laatste kan best leuk worden. Van een man die zijn strik en bolhoed bleef aanhouden tot iemand die een boek probeert te lezen. En uiteraard mogen er ook gewone figuren getekend worden.

4. Kinderen schetsen hun figuren

Omdat de kinderen een voor een of met maximum twee op het blad zullen tekenen, maken ze best eerst een schets in potlood. Als ze tevreden zijn over de schets mogen ze naar het blad.

5. Tekenen met stift (liefst wat donkere kleuren)

Voelen ze zich nog onzeker mogen ze hun figuur op het grote blad eerst nog in potlood zetten. Iedereen tekent zeker twee of drie figuren. Liefst ook wat kleine figuurtjes (niet in detail) in de verte. Hou als leerkracht in de gaten dat wat dichtbij getekend wordt, groter is dan wat veraf staat. Het originele werk in de buurt hangen voor de grootte van de figuren kan geen kwaad.

6. Nabespreking

Leerlingen vertellen wat ze zien en geven commentaar op de uitvoering en de originaliteit.

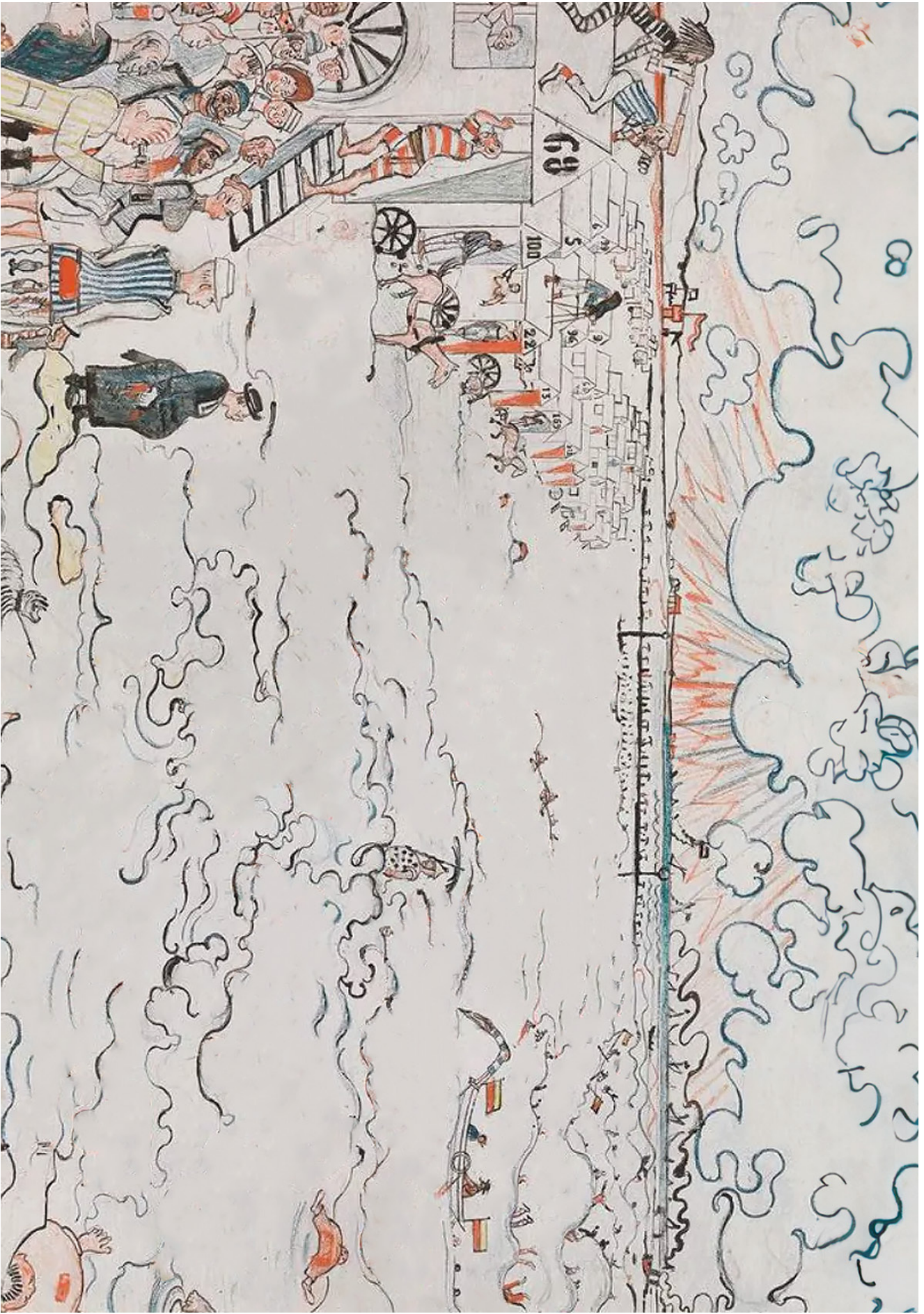
Bijlagen

Activiteit 7.

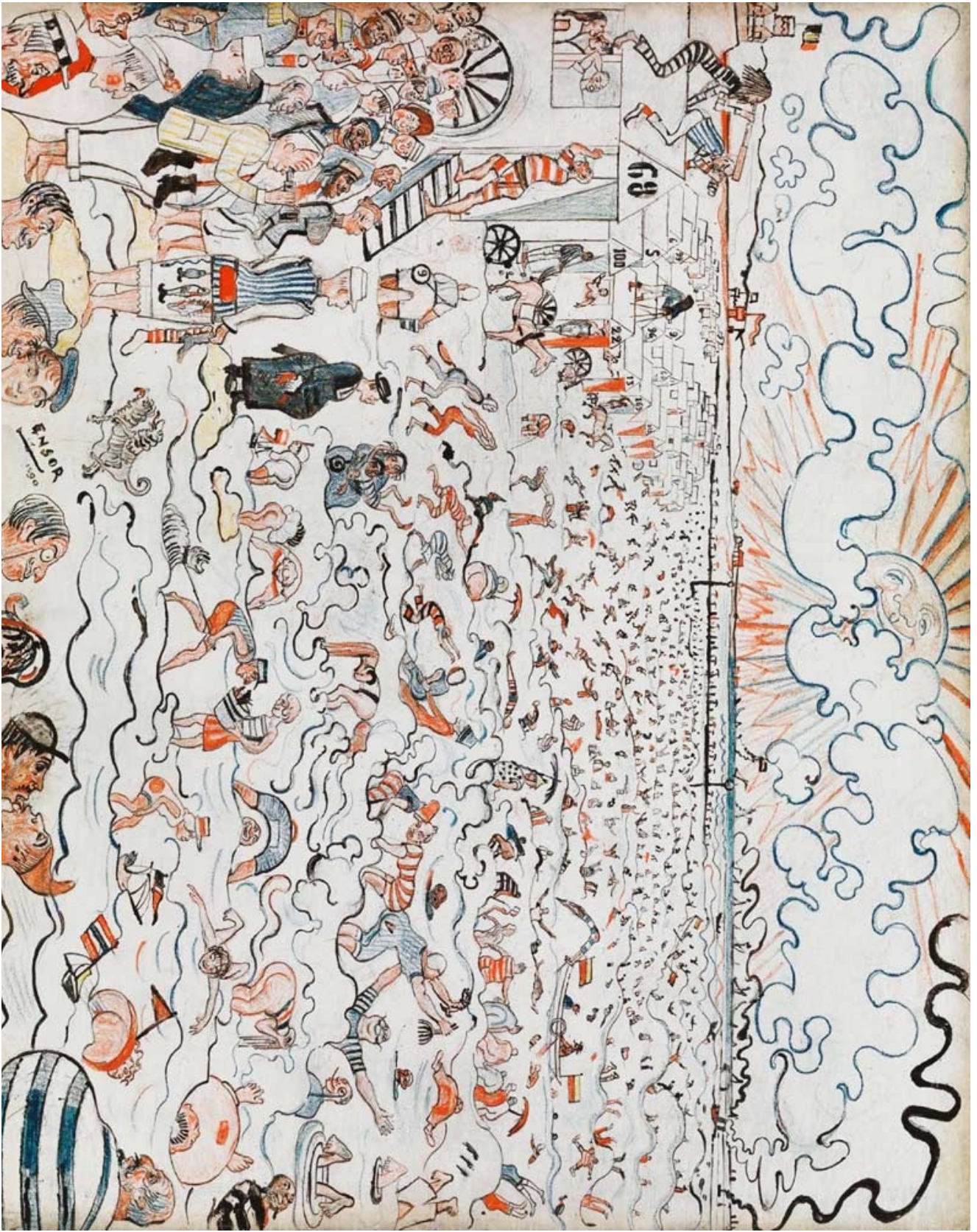
Muzische activiteit met de klas

James Ensor, Baden van Oostende, 1899, KMSK Gent

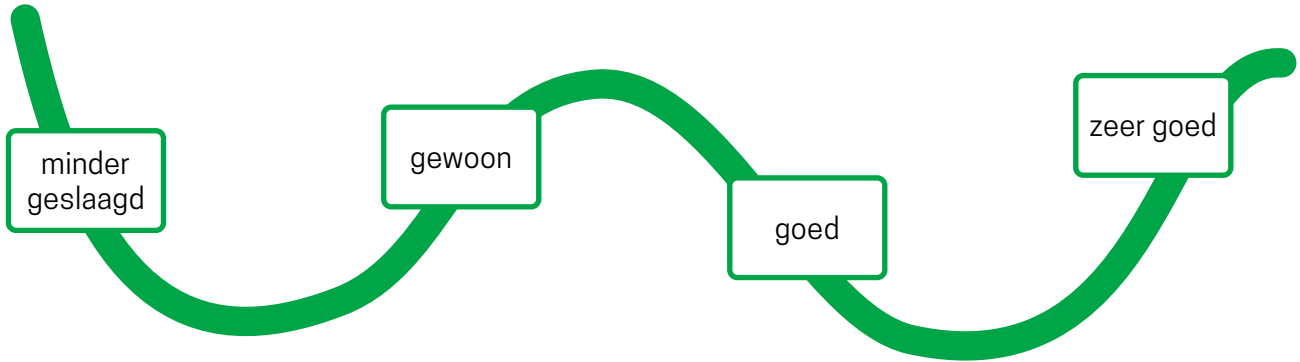

Activiteit 8. Evaluatie van het project

WAT VOND JE VAN HET PROJECT? WAT HEB JE ERVAN OPGESTOKEN?

Ik vond het project algemeen. Omcirkel.

Leg kort uit waarom.

.....

.....

.....

Wat is je vooral bijgebleven van het project?

.....

.....

.....

.....

Wil je nog iets weten over Ensor? Zo ja, wat?

.....

.....

.....

.....

Onderwijsdoelen

ACTIVITEIT 1 OPWARMER

- Drukken eigen gevoelens, verlangens, indrukken, waarderingen en gedachten spontaan uit

ACTIVITEIT 2 WOORDVELD MET 11 THEMA'S SAMENSTELLEN

- Reflecteren over eigen beleving bij kunst- en cultuuruitingen
- Lichten toe hoe een kunstwerk vanuit vorm en inhoud betekenis geeft
- Brengen kunst- en cultuuruitingen in verband met de context waarin ze voorkomen

ACTIVITEIT 3 EEN STARTMOMENT: BEZOEK AAN KUNSTENAARSATELIER OF AAN ENSORHUIS / MU.ZEE / MU-ZEE-UM

- Respectvol, constructief met anderen in interactie gaan, rekening houdend met elkaars grenzen
- Reflecteren over eigen beleving bij kunst- en cultuuruitingen
- Lichten toe hoe een kunstwerk vanuit vorm en inhoud betekenis geeft
- Brengen kunst- en cultuuruitingen in verband met de context waarin ze voorkomen

ACTIVITEIT 4 DE ENSORHOEK

- Doelgericht functionaliteiten gebruiken om digitale en andere inhoud te creëren

ACTIVITEIT 5 ELF ENSORTHEMA'S PRESENTEREN AAN ELKAAR

- Reflecteren over eigen beleving bij kunst- en cultuuruitingen
- Lichten toe hoe een kunstwerk vanuit vorm en inhoud betekenis geeft
- Brengen kunst- en cultuuruitingen in verband met de context waarin ze voorkomen
- Zoeken doelgericht informatie op in diverse bronnen en verwerken die op een systematische en kritische manier
- Drukken zich creatief uit met taal
- Doelgericht strategieën opzetten ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen

ACTIVITEIT 6 & 7 MUZISCHE ACTIVITEITEN EN DE BADEN VAN OOSTENDE

- Reflecteren over eigen beleving bij uiteenlopende kunst- en cultuuruitingen
- Lichten toe hoe een kunstwerk vanuit vorm en inhoud betekenis geeft
- Doorlopen een artistiek-creatief proces vanuit verbeelding

ACTIVITEIT 8 EVALUATIE

- Laten nadenken over eigen vorderingen
- Feedback geven over het leerproces

BRONNEN

- Xavier Tricot, James Ensor, Kroniek van zijn leven, Uitg. Mercatorfonds
- Koen Crul en Oetang, De Kleine Zeppelin, Didactiek voor kunstzinnige vorming in het lager onderwijs, Uitg. Pelckmans
- Inne Gheeraert en Mieke Mels, Ensor en Spilliaert (catalogus bij de expo), Uitg. Mu.ZEE Oostende
- Catherine de Duve, De Kleine Ensor ; Uitg. KATE'ART
- A la Carte, Kijkaarten bij de tentoonstelling Ensor en Spilliaert, Uitg. Mu.ZEE Oostende
- James Hond en de zwarte vorst, uitgeverij Van Halewyck
- www.jamesensor.vlaamsekunstcollectie.be
- www.mskgent.be
- www.muzee.be
- www.kmska.be

CREDITS

Een uitgave in opdracht van mu-zee-um vzw in het kader van het Stadsfestival Ensor 2024

Concept en teksten:

Rik De Jonghe (educatief ontwerper) rik.henri.de.jonghe@gmail.com

Vormgeving: Bianca Dewamme: www.wobie.be

Feedbackgroep van leerkrachten:

Iris, Lieselot, Jolien, Frie, Heidi, Karel, Frederik en Hannes

